

és ja una frase consagrada dir que l'embriac *parece una borracha* ('una boteta'), ens certifica un observador del parlar d'allà tan bo com MLWagner (VKR x, 28), i és sabut que per raons semblants *barrica* i *pipa* s'han convertit en molts llocs en denominació de la panxa (cast. *barriga*) del qui beu i menja molt (veg. DCEC, s. v. *barriga*, etc.).

No hi ha, doncs, ni la més lleu inversemblança semàntica (més aviat el contrari) a creure que partint de la idea de *borratxa* es passà a la creació de l'adjectiu *borratxo*. I hi ha una pista suggerida primerament per Romeu i Figueres (en l'ed. citada) que condueix a una explicació etimològica primària del nom del recipient: que sigui una variant de *morratxa*, l'etimologia aràbiga del qual està perfectament aclarida i establerta. Hi havia dos greus entrebancs: *mo-* no es pot convertir en *bo-* per una evolució fonètica (com ell deu creure), i hi ha d'altra banda, en aparença, una grossa inversemblança semàntica: l'*almorratxa*,⁸ de vidre o cristall, de les danses i tradicions populars és un atuell ben diferent d'una boteta de couro. Però no sempre ha estat així, car no solament la variant *marraixa* s'ha convertit en una garrafa per a vi o aigua en terres valencianes, sinó també en un cànir de terrissa o de metall per beure aigua fresca a les comarques de Tortosa, Priorat, Maestrat i Matarranya.

I hi ha un factor que lleva alhora l'entrebanc fonètic i el semàntic: la influència dels sinònims *botella*, *boteta*, *bot*, havia de tendir a canviar *mo-* de *morratxa* en *bo-* i alhora ajudar al canvi d'un vaixell de vidre en un de couro. Ara bé, les dades trobades per Alart, i donades aquí al principi, demostren que en efecte la *borratxa* fou de vidre fins a la fi del S. XIV; en una comarca tan conservadora com les muntanyes entre Solsona i Segarra, a Pinós, usen *borratxa* amb el valor de *morratxa*, per a l'ús tradicional que ens dóna a conèixer *AlcM*: «gerro de vidre que porten les priores d'un sant o santa quan capten almoines a la porta de l'església». Aquesta etimologia es pot mirar, doncs, ara, com a demostrada.

No crec que pugui quedar vacil·lació, més que quant a la data i lloc del canvi de *morratxa* en *borratxa*. Això fou en català o venia ja del mossàrab? Si vingués ja del mossàrab es facilitaria encara, alhora, la derivació de *borratxo* partint del substantiu, puix que en aquell llenguatge *-atxo* era la prolongació fonètica normal del sufix tan freqüent i productiu *-ACEUS*.⁹ En el sentit de gran antiguitat de *borratxa* en mossàrab cal fer valer l'aparició de la forma *bornacha* (ja modificada fonèticament) en *PAlc*.

D'altra banda hi ha una curiosa paraula mallorquina (i una dada menys clara del S. XIX) que prestarien encara algun suport a la idea del mossarabisme. *Borratxello* és a Mallorca una 'boteta de fusta planera de mig quarteró': Joan Rosselló de Son Fortesa,⁵⁵ escriptor de lèxic sempre popular i autèntic, l'usa en el seu bell llibre de proses¹⁰ i *AlcM* el troba ja en un doc. de 1784; ara bé, ací la forma que ha pres el sufix *-ELLUS* prova ja que és un mot rebut del mossàrab mallorquí; i em sembla que en realitat seria *burraçello*⁶⁰

la forma autèntica del mot que el manuscrit de l'andònim sevillà de c. 1100 ens transmeté com a nom d'una mena de carabassa vinatera (del tipus àrab *ğarârî* 'semblant a una gerra').¹¹ Si, doncs, *borratxa* i *borratxo* nasqueren ja en mossàrab, des d'aquest hauria passat directament al castellà (i qui sap si fins al portuguès) sense ser transmès des de Catalunya. Decidir l'alternativa entre creació catalana (amb transmissió del català al castellà) i creació mossàrab és qüestió que cal deixar en suspens (esperant que més documentació futura ens hi ajudi) car hi ha molts punts opinables en aquest darrer problema.

Des d'ara, en tot cas, crec que es pot desar, com a molt menys versemblant i més arbitrària, l'etimologia de *borratxo* que s'havia admès primer, i que jo mateix encara acceptava en el primer article del DCEC: diuen que Festus, parlant del sentit de l'adjectiu *burrus*, l'aplicava a la persona roja per haver menjat i begut en abundància.¹² Per això postulàvem un *BURRACEUS 'rogenc' que en mossàrab hauria pogut pendre el sentit que li atribueix Escaliger. Però en el fons, eren suposicions que ara esdevenen innecessàries.

DERIV.: **Borratxer* degué tenir el sentit de 'vendedor o fabricant de borratxes': en el Llibre de Valdes de Castelló de la Plana figura una partida l'any 1468 «atinent --- d'En Dolç lo *borraxer*» (còpia que em facilita el savi amic Sánchez Gozalbo); 'odrer' mall., 1858, Amengual. De *borratxo*: *borratxera* [*La Borratxera* títol d'una enginyosa poesia del mallorquí Rafael Bover, c. 1625, cit. per Jq. M. Bover, *Bibl. Escr. Bal.*, § 162; *borratxera o embriaguesa*, 1640, *DTorra*; avui usual en tot el domini: des de Monóver — Canyissas, p. 127 — fins a Mallorca, 1858, Amengual, 1859, *Dicc. de Unos Amigos*; N. del Princ., etc.], si bé és veritat que a Mallorca sembla usar-se més *borratxeria*.¹³

Borratxada. *Borratxejar* [1695, Lacav.], cast. *borrachear* tr. 'consumir en borratxeres' (c. 1630, «vos no hacéis sino *borrachear* lo que os doy», H. de Luna, *Segunda parte del Lazarillo*, Rivad. III, p. 124). *Borratxet*. *Borratxingo*. *Emborratxar* [1575, Onofre Pou, *ThPu*: «*emborracharse*: crapulor; lo qui se acostuma *emborrachar*: ebriosus; *emborrachar lo peix*, inebriare pisces», pp. 189, 67];¹⁴ *emborratxador*; *emborratxament*. *Borrango*, alteració de *borratxo*, amb caràcter intensiu o eufèmic, introduint-hi el sufix pejoratiu popular.

CRP.: +*Emborratxacabres* 'arbusc silvestre semblant a l'aladern', çal. (Sumacàrcer, 1962).

¹ *Borraccia* «fiasco di latta, legno o cuojo da portarsi in viaggio o a caccia», que la Crusca i Zaccaria documenten en molts autors de mitjan S. XVI o començament del XVII (A. Caro, Franzesi, Tassoni, Forteguerra; Fokker, *ZRPh*. xxxiv, 566). Avui *borracia* és especialment emilià, lombard i piemontès. I Ferrari, encara el 1676, diu que és mot dels «spagnuoli». — ² *Bourrache* ja el 1527 i *bourache* 1546-1710, Gay, *Gloss. Archéologique*, s. v. — ³ A l'alta vall de Broto (a Torla) l'avajó (*vaccinium myrtillus*)